

MICHEL SITTOWI SOTSIAALSED SIDEMED TALLINNAS

Anu MÄND

Tallinna Ülikool, ajaloo, arheoloogia ja kunstiajaloo keskus, Narva mnt 25, 10120 Tallinn, Eesti; anu.mand@tlu.ee

Artiklis on uuritud kunstnik Michel Sittowi (1469–1525) sotsiaalseid sidemeid Tallinnas, keskendudes tema perele, sugulastele ja hõimlastele, karjäärile Kanuti gildis ning isikutele ja institutsioonidele, kes talle tööd pakkusid. Sittowi eraeluliste ja ametialaste sidemete analüüs võimaldab kindlaks teha, kes kuulusid kunstniku suhtlusringkonda ning mida võib tema kui käsitöölise kihti kuuluva mehe elus tüüpiliseks või ebatüüpiliseks pidada. Laiemas plaanis avardab uurimus meie teadmisi 15. sajandi viimase ja 16. sajandi esimese veerandi Tallinna kultuurielu ning suhtevõrgustike kohta.

2018. aastal esmalt Washingtoni Rahvusgaleriis ja seejärel Kumus toimunud Michel Sittowile (umbes 1469–1525) pühendatud näitus ning sellega kaasnenud kataloog on Tallinnas sündinud ja surnud kunstniku loominguga ning tema isiksuse taas rahvusvahelisse huviorbiiti tõstnud.¹ Kuna kindlalt Sittowile omistatud maale on säilinud vaid mõni üksik, arutlevad kunstiajaloolased peamiselt selle üle, kas üks või teine stiililiste sarnasuste põhjal tehtud atribueering peab paika või mitte ja keda on kujutatud neil portreedel, kus kujutatu isik pole teada.² Siinne artikkel on aga sotsiaallajalooline uurimus, kus on vaatluse alla võetud Michel Sittowi tegevus ja suhtlusringkond Tallinnas. Esiplaanil on seega mitte niivõrd kunstnik, kuivõrd inimesed ja institutsioonid, kellega ta oma argi- ning ametielus läbi käis ja kes tema elu ühel või teisel viisil mõjutasid.

¹ Hand, J. O., Koppel, G., Borchert, T.-H., Mänd, A., van Suchtelen, A., Weniger, M. Michel Sittow: Estonian Painter at the Courts of Renaissance Europe. National Gallery of Art, Washington; Art Museum of Estonia, Tallinn; Yale University Press, New Haven, 2017.

² Näituse kataloog (viide 1) ilmus 2017. a lõpul, ent juba on osutatud, et Inglise kuninga õe Mary Rose Tudori portreeks peetav maal (kat nr 9) kujutab tõenäoliselt siiski Aragóni Katariinat. Vt veebis avaldatud retsensiooni: Kemperdick, S. REV-EX: Michel Sittow: Estonian Painter at the Courts of Renaissance Europe. arthist@lists.clio-online.de, postitatud 08.07.2018. Täna viite eest Merike Kurisood.

Artikli eesmärgiks on süvendatult uurida Sittowi sotsiaalseid sidemeid, keskendudes eeskätt tema perele, sugulastele ja hõimlastele, tööandjatele-tellijatele ning lähimatele kolleegidele Kanuti gildis. Kindlasti ei piirdunud Sittowi suhtlusringkond eelnimetatutega, ent artikli piiratud mahu tõttu tuli sugulaste ja hõimlaste osas valik teha, jätta välja näiteks tema naabrid, tegutsemine tunnistaja või eestseisjana ning üksikasjalikum ülevaade päranditulist kasuisaga. Kitsamas plaanis võimaldab Sittowi eraeluliste ja ametialaste sidemete analüüs kindlaks teha, kellega kunstnik lävis, milliseid ülesandeid täitis ning mida võib tema kui käsitöölise kihti kuuluva mehe elus tüüpiliseks või ebatüüpiliseks pidada, laiemas plaanis aga avardab meie teadmisi 15. sajandi viimase ja 16. sajandi esimese veerandi Tallinna kultuurielu ning suhtevõrgustike kohta.

Michel Sittow elas Tallinnas kolmel perioodil: oma sünnist (tõenäoliselt 1469) kuni Bruggesse õppima suundumiseni 1484, aastatel 1506–1514 ja 1518–1525. Esimesena avaldas Sittowi eluloost põhjaliku ülevaate Paul Johansen 1940. aastal.³ Tema oli ka see, kes tegi Lübecki ja Tallinna arhiivimaterjali põhjal kindlaks kunstniku päritolu ning tema kodu, seostades mitmes Euroopa õukonnas tegutsenud meister Micheli Tallinna maalija ja puunikerdaja Clawes van der Sittowi vanima pojaga. Johanseni mahukas uurimuses sisaldub siiski mitmeid küsitavusi või lausa eksimusi, millest mõnele osutasin oma 2001. aastal ilmunud artiklis.⁴ Lisaks on Johanseni esitatud fakte või hüpoteese nii mõnelgi juhul keeruline kontrollida, sest sugugi kõik need pole viidetega varustatud.⁵ Seetõttu olen järgnevas käsitluses algallikatele viidanud mitte üksnes juhtudel, kui minu uurimistulemused Johanseni omadest erinevad, vaid ka siis, kui need kokku langevad.

VANEMAD JA SUGULASED

Michel Sittow sündis etnilises ja sotsiaalses mõttes segaperekonda: tema isa Clawes oli arvatavasti pärit Mecklenburgist Wismari lähedalt (teiste oletuste kohaselt Hollandist), ema Margareta aga soomerootsi päritolu talupoja ning väikekaupmehe, Raaseporist Tallinna asunud Olef Andersson Molneri tütar.⁶ Johansen andis ülevaate Clawesi ja Margareta päritolust ning arvatavast abiellumisajast, käsitles Clawesi tegevust maalija ja puunikerdajana ning Margareta teist abielu maalija ja klaasija Diderick van Katwickiga, mis tõi kaasa aastaid kestnud pärandi-

³ **Johansen, P.** Meister Michel Sittow, Hofmaler der Königin Isabella von Kastilien und Bürger von Reval. – Rmt: Jahrbuch der Preussischen Kunstsammlungen. Bd. 61. Berlin, 1940, 1–36.

⁴ **Mänd, A.** Michel Sittow and Reval (Tallinn): a new look at records in the Tallinn City Archives. – Rmt: Michel Sittow 1469–1525. The Artist Connecting Estonia with the Southern Netherlands. Toim T. Abel. Art Museum of Estonia, Tallinn, 2001, 3–13.

⁵ Lisaks on arhiivi korrastamise käigus hiljem mõnede arhivaalide signatuuri muudetud.

⁶ Margareta isa sai Tallinna kodanikuks 15.06.1436 Olef Anderssoni nime all (Das Revaler Bürgerbuch 1409–1624. Toim O. Greiffenhagen. Reval, 1932, 15). Hiljem figureerib ta linnaraamatutes kui Olef Molner. Vt 14.–16. saj Soomest Tallinna asunud inimeste sotsiaalse tausta kohta laiemalt: **Salminen, T.** Vantaan ja Helsingin pitäjän keskiaika. Vantaan kaupunki, Keuruu, 2013, 358–370.

vaidluse Micheli ning tema kasuisa vahel.⁷ Clawesi ja Didericki ametialase tegevuse kohta käivaid andmeid on kunstiajaloolased ning ajaloolased hiljem täiendanud.⁸ Kuna Michel valis elukutse isa eeskujul ja kuna paralleele saab tõmmata ka nende sotsiaalse karjääri vahel Kanuti gildis, on järgnevalt rõhutatud olulisemaid fakte Clawes van der Sittowi elust, peatudes Micheli emal vaid põgusalt.

Sittowi isa ilmub Tallinna allikatesse 1454. aasta märtsis Clawes *meler*⁹ i nime all, kui raad maksis talle marstalli, Nunnavärava torni ja vaekoja tuulelippude ja nende kuulide kuldamise ning marstalli viilule maalitud(?) Veronika räti eest 10 marka.⁹ Kodanikuvande andis Clawes mõni aasta hiljem, 16. detsembril 1457.¹⁰ Sama aasta jõulujootude ajal on teda esimest korda nimetatud ka Kanuti gildi arveraamatus, kui ta täitis jootude korraldaja ehk šafferi ülesannet.¹¹ See aga osutab, et gildi liikmeks pidi ta saama juba varem, kui mitte enne, siis 1457. aasta vastlajootudel. Clawesi kunstnikuoskused leidsid muuhulgas rakendust ka gildimaja kaunistamisel: 1458. aastal maksti talle 4 marka gildisaali (*gilde stouen*) värvimise eest.¹² Aja jooksul jõudis Clawes gildis tähtsatele ametikohtadele: 1474. aasta vastlatel kuni 1476. aasta vastlateni tegutses ta gildimaja eestseisja ehk majandusülemana (*bumester*), mis tähendas vastutust maja korrashoiu ja remondi eest.¹³ 1479. aasta vastlajootude lõpul sai temast kaasistuja (*bisitter*), seega üks oldermanni kahest abilisest ja nõuandjast; sellelt ametikohalt lahkus ta 1482. aasta vastlajootude lõpul.¹⁴ Kuna umbes pooled gildi kaasistuja ametit pidanud mehed jõudsid hiljem oldermanni ametipostini, pole välistatud, et nii võinuks juhtuda ka Clawesiga, ent paraku suri ta 1482. aasta lõpukuudel.¹⁵

Väärrib tähelepanu, et ei rae arveraamatutes ega Kanuti gildi ja Niguliste kiriku arveraamatus pole Clawesit kordagi nimetatud perekonnanimega, vaid on kasutatud liignime *meler* – maalija.¹⁶ Samas ilmneb neist allikatest, et tema ampluaa

⁷ Johansen, P. Meister Michel Sittow, 4–7, 10, 20.

⁸ Nt Kangropool, R., Lumiste, M. Tallinna maalijad ja puunikerdajad 14. ja 15. sajandil. – Rmt: Kunstiteadus, kunstikriitika, 4. Kunst, Tallinn, 1981, 159, 163–164, 166; Kala, T. Ergänzungen zu den an der Nikolaikirche in Reval/Tallinn in der zweiten Hälfte des 15. und dem ersten Viertel des 16. Jahrhunderts arbeitenden Meister und Arbeitern. – Baltic Journal of Art History, Spring 2010, 56.

⁹ Tallinna Linnaarhiiv (TLA), f 230, n 1, s Ad 15, fol. 188r; Kämmererbuch der Stadt Reval 1432–1463 (edaspidi KB 1432–1463). Toim R. Vogelsang. Böhlau, Köln, 1976, nr 945 (siin ekslikult *ver omken*, õige on *Veroniken*). Magistraadi fondi 230 nimistu 1 säilikutele on edaspidi viidatud vaid säiliku numbriga. Vt ka Kangropool, R., Lumiste, M. Tallinna maalijad ja puunikerdajad, 163. Veronika rätiks nimetatakse kristlikus kunstis Kristuse näo kujutist; legendi kohaselt jäädvustus see imekombel higerätele, mille Veronika ulatas risti kandvale Kristusele.

¹⁰ Das Revaler Bürgerbuch, 20 (perekonnanimi kujul van der Suttow).

¹¹ TLA, f 190, n 1, s 60, fol. 21r (nimi kujul Klaus *melre*).

¹² Samas, fol. 21v.

¹³ Samas, fol. 38r, 40r.

¹⁴ Samas, fol. 43r, 46r.

¹⁵ Johanseni kohaselt suri Clawes oktoobris või novembris, ent välistatud pole ka 1483. a jaanuar (Johansen, P. Meister Michel Sittow, 10; TLA, f 230, n 1, s Ad 24, fol. 122v (11.10.1482 maksis aktsiisi Clawes), 123v (31.01.1483 maksis aktsiisi tema lesk).

¹⁶ KB 1432–1463, nr 945, 1031, 1072; Kämmererbuch der Stadt Reval 1463–1507 (edaspidi KB 1463–1507). Toim R. Vogelsang. Böhlau, Köln, 1983, nr 1215, 1272, 1663, 1715, 1747, 1794; TLA, f 190, n 1, s 60, fol. 21r–21v, 24v, 38r–40r, 43r–46r; f 31, n 1, s 216, fol. 54v.

oli väga lai: ta tegi raele, kirikule ja gildile mitmesuguseid puunikerdus-, maali- mis-, värvimis- ning kuldamistöid.¹⁷ Lisaks sellele maalis ja parandas ta rae tellimusele klaasaknaid¹⁸ (tööd, mis kuulusid hoopis klaasseppade ameti juurde) ning tegi (värvis?) erinevat tüüpi lippe (*banner, stander*).¹⁹ Clawesi kõige kõrgemalt tasustatud, seega ilmselt keerukad ja suuremõõtmelised polükroomsed puunikerdu- sed, olid Maarja kuju Niguliste kirikule (tõenäoliselt sealsele Kanuti gildi altarile²⁰), mille eest sai ta 1461. aastal Kanuti gildilt 24 marka,²¹ ning sakramendimaja, mille eest kiriku eestseisjad maksid talle 1478. aastal 22 marka.²² Loetletud tellimuse- tödest järeldub, et Clawesil pidid olema kuldsed käed ja et ta valdas erinevaid kunstitehnikaid. Erinevalt suurtest kunstikeskustest, kus spetsialiseeruti reeglina ühele kitsale erialale, oli Läänemere piirkonna keskmise suurusega linnades (mille hulka kuulus ka Tallinn) mitmel kunstialal tegutsemine küllalt sagedaseks nähtu- seks.²³ Eriti levinud oli just maalija ja puunikerdaja kombinatsioon. Samas võib Clawesi järjepidev nimetamine *meler*'iks tähendada, et väljaõppe oli ta saanud eelkõige maalikunsti alal, olles tema n-ö peeriala, milles ta tohtis meistrina ise õpetust jagada. See seik pole sugugi tähtsusetu, arvestades, et tema pojast Michelist kujunes Euroopas tunnustatud maalikunstnik (ehkki, nagu edaspidi näeme, tuli tal Tallinnas teha ka teist laadi töid). Oma esmase koolituse sai Michel tõenäoliselt just isa töökojas.

Kahjuks ei ole ühtki kirjalikes allikates mainitud Clawes van der Sittowi teost säilinud. Sten Karling omistas Clawesile küll mõned 15. sajandi puuskulptuurid, nende hulgas rae pingileenide külge kinnitatud Veronika rätt ja Ristija Johannese pea,²⁴ mida ta dateeris 1460. aastatega, ent tema hüpotees pole millegagi põhjen- datud. Sellele osutasid 1981. aastal juba Rasmus Kangropool ja Mai Lumiste.²⁵ 2017. aastal aga juhtis Merike Kurisoo tähelepanu asjaolule, et need kaks skulp- tuuri ei kuulu kokku: Johannese pea on ajaliselt Veronika rätist noorem ja mõlemad on pingi külge monteeritud alles hiljem, ilmselt varauusajal.²⁶ Seda kummastavam on, et 2018. aasta Sittowi näitusega seoses on Karlingi atribueeringuid üritatud

¹⁷ **Johansen, P.** Meister Michel Sittow, 5; **Kangropool, R., Lumiste, M.** Tallinna maalijad ja puu- nikerdajad, 163–164.

¹⁸ KB 1432–1463, nr 1072 (maalimine); KB 1463–1507, nr 1215 (parandamine).

¹⁹ KB 1463–1507, nr 1747.

²⁰ Altari kohta vt **Mänd, A.** Tallinna Kanuti gild ja selle oldermannid keskajal. *Modus vivendi*, II. – Vana Tallinn, 2005, XVI (XX), 134–135.

²¹ TLA, f 190, n 1, s 60, fol. 24v: *Marien belde to sunte niclaus*.

²² TLA, f 31, n 1, s 216, fol. 54v: *dat sakermentes hus*. 1482. a maksis kirik sakramendimaja värvimise eest (fol. 57r), ent kuna meistrit ei nimetata, pole teada, kas seda jõudis enne oma surma samal aastal teha Clawes ise või usaldati töö kellelegi teisele. Vt ka **Lumiste, M., Kangropool, R.** Niguliste kirik. Kunst, Tallinn, 1990, 37.

²³ **Bonsdorff, J. von.** Kunstproduktion und Kunstverbreitung im Ostseeraum des Spätmittelalters. Suomen Muinaismuistoyhdistys, Helsinki, 1993, 28–37.

²⁴ **Karling, S.** Medeltida träskulptur i Estland. Göteborg, 1946, 110–115.

²⁵ **Kangropool, R., Lumiste, M.** Tallinna maalijad ja puunikerdajad, 159.

²⁶ **Kurisoo, M.** Veronika rätt ja Ristija Johannese pea. – Rmt: Keskaegsest kaupmehemajast muuseumiks. Tallinna Linnamuuseum 80. Toim P. Ehasalu. Tallinna Linnamuuseum, 2017, 219–221.

taas käibele tuua ja Tallinna Linnamuseumile kuuluvaid skulptuure Clawesi võimalike töödena esitleda.²⁷

Clawes teenis nähtavasti väga hästi, sest talle kuulus aja jooksul linnas mitu maja. See on tähelepanuväärne, sest näiteks 14. sajandi Tallinnas oli käsitöölise seas kinnisvaraomanikke hinnanguliselt vaid 20–30 protsenti²⁸ ja tõenäoliselt jäi see protsent enam-vähem samaks ka järgmise sajandi jooksul. 1475. aastal müüs Clawes oma elumaja, praeguse aadressiga Lai tänav 38,²⁹ ent kahjuks pole teada, millal ta oli selle omandanud. Võib siiski oletada, et just selles hoones nägi ilmavalgust tema ja Margareta vanim poeg Michel. Samal, 1475. aastal omandas Clawes kaks kõrvtuasuvat maja Rataskaevu tänaval (nr 22), millest suuremat kasutas ta elamuna, teist aga nimetati väikeseks majaks.³⁰ Just nende kahe maja pärast käis Michel Sittow hiljem oma ema teise abikaasaga aastaid kohut. Vähe-malt 1473. aastast alates kuulus Clawesile ka maja Niguliste tänaval (nr 22), ent seda üüris ta välja.³¹ Kui Margareta pärast Clawesi surma uuesti abiellus, kanti Rataskaevu tänava majad 1487. aastal Diderick van Katwicky nimele. Kus Michel Sittow esimesel korral Tallinna tagasi tulles (1506–1514) elas, on selgusetu, sest protsessimise tagajärjel Diderickilt välja nõutatud Rataskaevu tänava majad sai ta enda nimele alles 1518. aastal, pärast kasuisa surma.³²

Clawes van der Sittow oli tõenäoliselt abielus kaks korda, ent esimesest abielust tal lapsi kas polnud või surid nad varakult.³³ Teisest abielust Margaretaga oli tal kolm last, lisaks Michelile veel Clawes ja Jasper.³⁴ Kui isa Clawes 1482. aastal suri, ei olnud Margaretal kolme alaealise poja emana teist võimalust, kui hakata endale uut abikaasat otsima. Jõuka käsitöölise lesena kujutas ta endast potentsiaalsetele kosilastele head partiid. Margareta abieluvaraleping Hollandi päritolu Diderick van Katwickyga sõlmiti 20. detsembril 1485.³⁵ Selleks ajaks oli Michel juba aasta jagu Brugges õppinud. Kuna Didericki Tallinna elama asumise aeg pole teada, ei tea me ka seda, kas Michel oli oma tulevast kasuisa enne välismaale

²⁷ Vt näitusega kaasnevaid populaarteaduslikke väljaandeid: **Koppel, G.** Michel Sittow. Eesti maalikunstnik Euroopa õukondades. Eesti Kunstimuseum, Tallinn, 2018, 13; Michel Sittowi jälgedes. Jalutuskäik Tallinna vanalinnas / In the footsteps of Michel Sittow. A walk in the old town. [Näituse voldik.] Eesti Kunstimuseum, Tallinn, 2018, nr 7.

²⁸ **Kaplinski, K.** Tallinna käsitöölised XIV sajandil, I. Eesti Raamat, Tallinn, 1980, 66.

²⁹ TLA, s Aa 35b, fol. 95r. Sel ajal Nunna tänav (*Susterstrate*).

³⁰ Samas, fol. 289r, 290r (hilisemad kinnistud nr 315-I ja 315-II). Sel ajal Rütüti tänav (*Ritterstrate*). Elumaja kanti Clawesi nimele kinnistusraamatusse küll alles 1479, ent ta pidi olema selle omandanud varem (ilmselt 1475), sest kõrvalmaja kanti ta nimele 1475 ja seda kirjeldati kui Clawes *meler*'i majaga külgnevat.

³¹ Samas, fol. 275r. Sel ajal Kuninga tänav (*Koninckstrate*). 1473 elas Clawesile kuuluvas majas Hans Wagehals. Clawesi lesk müüs maja 1485 Wagehalsile, ent kuna too oma võlga ei maksnud, said Margareta ja tema uus mees Diderick 1497 maja taas endale ning Diderick müüs selle mõõgasepp Clawes Boyele.

³² Samas, fol. 289r.

³³ **Johansen, P.** Meister Michel Sittow, 5.

³⁴ TLA, s Aa 7, fol. 48r (*erer dren kinders*); s BN 1, M. Katwick (kolme poja nimed).

³⁵ TLA, s Aa 7, fol. 48r–48v. Rae *Denkelbuch*'i kanti leping 21.07.1486. Tallinna kodanikuks sai Diderick 16.02.1486 (*Das Revaler Bürgerbuch*, 34).

minekut üldse näinud või kas Diderickil oli mingi osa oma kasupoja saatmises just nimelt Madalmaadesse. Margareta uue liidu emotsionaalsest küljest, sealhulgas sellest, kuidas Michel ema valikusse suhtus, ei tea me allikate iseloomu tõttu midagi.

1485. aasta abieluvaralepinguga pandi paika, et Margareta kinnis- ja vallasvara jaotatakse kaheks: pool tema kolmele lapsele ja pool Diderickile. Clawesilt pärandiks saadud kaks maja hinnati vastavalt 350 margale (elumaja) ja 150 margale (väiksem maja). Lastele pidi kuuluma ka pool vallasvara hinnast, sealhulgas ema ehetest, nõudest, köögiriistadest, sulekottidest, viljavarudest ja sularahast. Jagata-vast varast arvati välja vaid Margareta abielusõrmus ja kaks tema parimat kleiti. Vastutasuks küllalt heldele kaasavarale pidi Diderick tasuma Margareta poegade ülalpidamiskulud kuni nende täisealiseks saamiseni. Nagu asjade edasine käik näitas, ei pidanud Diderick sõlmitud lepingust täies ulatuses kinni, võttis endale suurema osa Clawesist järele jäänud varast, lasi majad enda nimele kirjutada ega tahtnud Michelile, kui too 1506. aastal Tallinna tagasi pöördus, tema pärandiosa kätte anda.

Oma ema ei näinud Michel pärast Bruggesse õppima minekut enam kunagi. 1499. aasta Peetruse ja Pauluse püha eelõhtul (28. juunil) lasi Margareta koostada testamendi, mis näitab, et ta ei lootnud enam kaua elada.³⁶ Testamendi hollandi-pärane alamsaksa keel ja sõnastus osutavad, et selle pani suure tõenäosusega kirja Diderick. Margareta siiski paranes tookord, sest testamendi ülaseriale lisatud aastaarvu kohaselt anti see käiku alles 1501. aastal. Ka Micheli päranditüli asjus 1507. aastal Lübecki raele läkitatud kirjas on mainitud, et tema ema suri 1501. aastal Katariina päeval (25. novembril), samal ajal kui Michel viibis Toledos Hispaania kuninganna teenistuses.³⁷

Pole kindel, kas Michelil õnnestus pärast 1484. aastat oma nooremate vendadega kohtuda. Margareta testamendist selgub, et keskmine vend Clawes oli sel ajal (st 1499) samuti välismaal (*oeck bueten laendes*). Kas temagi õppis isa ja vanema venna eeskujul kunsti, on teadmata, nagu ka see, kus ta välismaal ametit või haridust omandas. Tallinna allikates ei ole Clawesit ega Jasperit pärast Margareta testamenti enam mainitud. Johansen oletas, et nad mõlemad surid välismaal enne testamendi käikuandmist 1501. aasta hilissügisel.³⁸ Nagu öeldud, ei võimalda allikad seda ei kinnitada ega ümber lükata. Tõsi on vaid see, et 1506.–1507. aasta pärandivaidluse ajaks oli Michel ainus hageja. Poolvendi või -õdesid tal ei olnud, sest Diderickiga Margareta lapsi ei saanud (neid ei sündinud ka Diderickil ja tema teisel abikaasal Barbaral).

Lühidalt tuleks peatuda ka Micheli isa- ja emapoolsetel sugulastel. Johanseni kohaselt oli Clawes van der Sittowil Tallinnas klaasijast (*glasewerter*) vend Segemund.³⁹ Sellenimeline vend Clawesil tõepoolest oli: see ilmneb Margareta

³⁶ TLA, s BN 1, M. Katvick; **Johansen, P.** Meister Michel Sittow, 20. Vrd **Hahn, K.-R.** Revaler Testamente im 15. und 16. Jahrhundert. LIT, Berlin, 2015, 571, nr 84 (1500?).

³⁷ **Johansen, P.** Meister Michel Sittow, 3 (ill 1), 4.

³⁸ Samas, 10.

³⁹ Samas, 5.

ja Diderick van Katwicki abielulepingust (1485), kus Margareta tunnistajate seas on ka Segemund.⁴⁰ Rae arveraamatus on 1483. aastal nimetatud Segemund *glasewerter*’it, kes valmistab rae apteegile neli akent.⁴¹ Kas aga tegemist on ühe ja sama isikuga, pole õnnestunud välja selgitada. Sel ajal kui Michel Tallinna tagasi pöördus, tema onu allikates enam ette ei tule.

Segasemad on lood Tallinna dominiiklaste konvendi teoloogialektori Dominicus Sitauga, keda Johansen pidas samuti Clawesi vennaks või mõneks teiseks lähisugulaseks.⁴² Sitau esineb allikates eelkõige seoses jutlustajavendade ordu Madalmaadest alguse saanud reformiliikumisega. 1474. aastal määras kõrgmeister ta esmalt reformaator magister Nicolause abiliseks Tallinnas, pärast tolle tagasi-
kutsumist järgmisel aastal sai Dominicusest aga reformaator Albertus Petri parem käsi.⁴³ Dominicus Sitau ja Clawes van der Sittowit sugulasteks pidades tugines Johansen ilmselt perekonnanimedele sarnasusele ning asjaolule, et Albertus Petri peatus oma kaaskonnaga 1475. või 1476. aastal mõnda aega Clawesi majas.⁴⁴ Ükski dokument Dominicuse ja Clawesi sugulust küll ei kinnita, ent välistatud see siiski pole. Miks muidu majutati tähtsad isikud käsitöölise ja mitte näiteks mõne raehärra juurde?⁴⁵

Johanseni sõnul kuulusid Micheli kaugemate sugulaste hulka kaks tuntud kullasseppa: Hans Ryssenberch ja Jacob Luban.⁴⁶ Lubani kohta lisab ta, et tegu oli emapoolse sugulasega. Mõlema kullassepa elu on küllalt hästi dokumenteeritud⁴⁷ ja ühtki tõendit nende sugulusest Micheliga pole õnnestunud leida. Pealegi ilmneb Jacob Lubani testamendist, et ta oli pärit Königsbergist,⁴⁸ mis muudab tema väidetava suguluse soomerootsi päritolu Margaretaga iseäranis küsitavaks. Pigem võis nimetatud kullasseppade ja Sittowite perekonna lähedus olla tingitud ametialastest kokkupuudetest, samaaegsest kuulumisest Kanuti gildi ning tõusust selle liidrite hulka.⁴⁹ Mõistagi võisid sellele lisanduda sõprus ja perekondlik läbikäimine. Tihedatele sidemetele osutab, et Ryssenberch ja Luban olid nii Margareta ning Didericki abielulepingu tunnistajate kui ka Margareta testamenditäitjate hulgas.⁵⁰ Seda oli aga ka raehärra ja bürgermeister Johan Gellinckhusen, kelle puhul Johansen

⁴⁰ TLA, s Aa 7, fol. 48r: *Segemund de frouwen kinder vader broder*.

⁴¹ KB 1463–1507, nr 1864, vt ka nr 1747.

⁴² **Johansen, P.** Meister Michel Sittow, 5, 9.

⁴³ **Kala, T.** Jutlustajad ja hingede päästjad. Dominiiklaste ordu ja Tallinna Püha Katariina konvent. TLÜ Kirjastus, Tallinn, 2013, 225–230. Petri ja Sitau lahkusid Tallinnast 1477, suundudes reformimaa Danzigi konventi.

⁴⁴ Samas, 229. Clawesile hüvitati külaliste ülalpidamiskulud. TLA, s Bk 3, fol. 12r, 13r.

⁴⁵ Võib oletada, et konvendis ei soovinud Petri peatuda seoses võimalike pingetega reformi läbi-
viimisel.

⁴⁶ **Johansen, P.** Meister Michel Sittow, 9.

⁴⁷ **Friedenthal, A.** Die Goldschmiede Revals. Lübeck, 1931, 62–64, nr 56 ja 65. Lubani kohta vt ka **Hahn, K.-R.** Revaler Testamente, 641.

⁴⁸ TLA, s BN 1, J. Luban, 14.02.1513.

⁴⁹ Ryssenberch ja Luban said oldermanniks, olles varem olnud kaasistujaametis nagu Claweski (**Mänd, A.** Tallinna Kanuti gild, 140; **Friedenthal, A.** Die Goldschmiede Revals, 62, nr 56, 64, nr 65).

⁵⁰ TLA, s Aa 7a, fol. 48r; s BN 1, M. Katvick; **Hahn, K.-R.** Revaler Testamente, 632–633.

sugulussidemeid ei ole. Tunnistajateks ja testamenditaitjateks valiti mõjukaid ja usaldusväärseid inimesi ning kullassepad kui käsitöölise koorekihi esindajad olid Clawesi ja Margareta silmis kindlasti mõlemat. Michel tundis mõlemat meest seega juba lapse ja teismelisena. Kui ta täiskasvanud mehena esimest korda Tallinna tagasi pöördus, oli Ryssenberch juba surnud, ent Jacob Lubaniga olid Michelil ilmselt jätkuvalt soojad suhted, sest kullassepp jättis talle oma testamendis (1513) paar majapidamiseset või tööriista.⁵¹

Margareta vend ja kaks õde elasid samuti Tallinnas, ent Michel sai oma onu Olef Moller juunioriga kohtuda vaid lapseas, sest too suri samal aastal kui Micheli isa Clawes.⁵² Küll aga jõudis Michel täiskasvanueas suhelda oma tädi Barbaraga, samuti tema laste ja nende peredega. Barbara mees oli sepp Clawes van dem Berge. Täditütar Aplonia abiellus esmalt kullassepp Hinrick Schramega (Scrame), kes oli aastail 1514–1517 Kanuti gildi oldermann, ja pärast tema surma kaupmees Cort Vinckega (Fincke).⁵³ Täditütar Elske abikaasa oli sepp Diderick Deters (Detlef), kes oli Kanuti gildi oldermann aastail 1507–1511.⁵⁴ Võimalik, et Elske suri enne Micheli tagasipöördumist Tallinna. Tädipoeg Jacob van dem Berge (Berch) õppis Rostocki ülikoolis ja temast sai vaimulik.⁵⁵ Nagu selgub Micheli ema testamendist, oli Jacob ühtlasi Margareta ristipoeg.⁵⁶ Sugulaste ja hõimlaste koos tegutsemise näitena olgu siin toodud üks kinnistusraamatu sissekanne, millest selgub, et 1511. aastal olid õndsas Clawes van dem Berge lese Barbara eestseisjateks tema poeg diakon Jacob van dem Berge, väimees Hinrick Schrame ja õepoeg Michel Sittow ning et lese soovil anti tema mehele kuulunud maja Harju tänaval üle sepp Dirick Detersile, seega tema teisele väimehele.⁵⁷

ABIELU JA HÕIMLASED

1518. aastal teist ja viimast korda Tallinna tagasi pöördudes abiellus Michel Sittow kaupmees Hans Allunse tütre Dorotheaga. See on ka tema ainus dokumen-

⁵¹ TLA, s BN 1, J. Luban: *It. ik geue Michel Sittow eyne brantrode vnde 2 lengehaken* (põletusraud ja 2 pikka haaki või konksu).

⁵² **Johansen, P.** Meister Michel Sittow, 6, 10.

⁵³ **Friedenthal, A.** Die Goldschmiede Revals, 66, nr 75; **Mänd, A.** Tallinna Kanuti gild, 140.

⁵⁴ **Mänd, A.** Tallinna Kanuti gild, 140. Didericki perekonnanimi on allikates enamasti kujul Deters või Deterdes (Das Revaler Bürgerbuch, 36; TLA, f 190, n 1, s 60, fol. 68r, 69r–70r, 71r, 72r–77v), ent korra on Kanuti gildi arveraamatus kirjas Deytreckes (samas, fol. 56v) ja korra Detleffs (fol. 58r). Margareta testamendis on Elske abikaasa nimi kujul Derick Detteleff (TLA, s BN 1, M. Katvick).

⁵⁵ **Johansen, P.** Meister Michel Sittow, 6. Jacobus vamme Berge de Reualia immatrikuleeriti Rostocki ülikooli augustis 1505 (Die Balten auf der Universität Rostock. Koost G. Otto. – Rmt: Sitzungsberichte der kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst, Jg. 1892. Mitau, 1893, Anhang, 55).

⁵⁶ TLA, s BN 1, M. Katvick: *noch Jacop van dem Berch mijn paede aels he prester voert*. Testamendi koostamise ajal (1499) polnud Jacob veel ordineeritud.

⁵⁷ TLA, s Aa 35b, fol. 238r.

taalselt tõestatud abielu.⁵⁸ Kuna Dorothea kohta on enne abiellumist andmeid vähe, tasub esmalt tutvustada Sittowi äia.

Hans Allunse (Alunse, Alvunse, Allunse, Alluntse, Alluns, Alhunse) päritolu pole kindlalt teada, enne teda pole sama perekonnanimega isikuid Tallinnas teadaolevalt elanud. Kõige varasem allikas, mis seob Hansu Tallinnaga, on Lübecki rae kiri Tallinna raele 9. aprillist 1476, milles Tallinna kodaniku Everd Peynckhusenit volitati koos Hans Allunsega sisse nõudma Tallinnas surnud Hermen Brekelveldist järelejäänud kaupu ja sularaha.⁵⁹ Kuna võib eeldada, et sellise ülesande usaldasid Lübecki linnaisad inimestele, kes olid neile tuntud, võib oletada, et nii Peynckhusen kui ka Allunse olid Lübeckist pärit, ent asunud elama Tallinna. Järgmisena on Hans Tallinna allikates Mustpeade vennaskonna 1476/77. aasta jõulujootudel osalejate nimekirjas.⁶⁰ Järgnenud aastatel võttis ta mustpeade iga-aastastest pidustustest järjepidevalt osa, jäädes vennaskonna liikmeks kuni 1480/81. aasta jõulujootudeni.⁶¹ Pidutsedes toona viimast korda koos mustpeadega, astus ta ühtlasi samade jootude käigus Suurgildi ja selle heategevusliku Lauagildi liikmeks.⁶² Ligikaudu samal ajal sai temast ilmselt ka Tallinna kodanik, ehkki kodanikeraamatus tema nime ei leidu.

Suurgildi arveraamatutes tuleb Hans Allunse nimi harva ette, sest gildi juhtpositsioonidele – oldermanniks või kaasistujaks – ta kunagi ei tõusnud. 1488/89. aasta jõulujootude ajal pidas ta koos Bertelmeus Nageliga šafferi ametit,⁶³ mis langes harilikult osaks gildi noorliikmetele. Kõige kõrgem ametipost, mis Hansule osaks sai, oli Lauagildi eestseisja 1494. aastal.⁶⁴

Linna koorekihi hulka ta nähtavasti ei kuulunud, vaid jäi n-ö keskmise kaliibriga kaupmeeste tasemele. Raega ta küll aeg-ajalt kauples, mis tõenäoliselt osutab headele suhetele linnaisadega. 1480. ja 1481. aastal ostis raad temalt mitusada noolt, 1492. aastal aga viis sälitist kaeru.⁶⁵ 1486. aasta aprillis maksis raad Allunsele Danzigist toodud hirve ja metskitse eest 11 Davidi kuldnat.⁶⁶ Tegu võis olla rae vastlajootudeks hangitud metsloomalihaga, mille eest tasuti mõni kuu hiljem.

Hans Allunse täpne surmadaatum pole teada. Suurgildi jootudel osales ta viimast korda 1509. aasta vastlatel.⁶⁷ Enamasti jäävad kaupmeeste puhul nende jootudelt eemalejäämise ja surma-aasta lähestikku, ent Hansu puhul see nähtavasti ei

⁵⁸ Johanseni arvamust, et esimest korda Tallinna tagasi tulnud, abiellus Sittow kingsepp Peter Rumpi tütreaga, allikad ei kinnita (**Mänd, A.** Michel Sittow and Reval, 7–8). Kas Michel oli välismaal elades abielus olnud, selle kohta andmed puuduvad.

⁵⁹ Liv-, Est- und Kurländisches Urkundenbuch. 1. Abt. Bd. 13. Toim M. Mahling, K. Neitmann, M. Thumser. Böhlau, Köln, 2018, nr 422.

⁶⁰ TLA, f 87, n 1, s 20, pag. 207.

⁶¹ Samas, pag. 239.

⁶² TLA, f 191, n 2, s 1, fol. 41r.

⁶³ TLA, f 191, n 2, s 16, pag. 132.

⁶⁴ **Nottbeck, E. von.** Die alten Schragen der Grossen Gilde zu Reval. Kluge & Ströhm, Reval, 1885, 123, nr 94; KB 1463–1507, nr 2257, 2274.

⁶⁵ KB 1463–1507, nr 1738, 1752, 2165 (perekonnanimi valesiti transkribeeritud kui Alvuse või Almiße *pro* Alvunse).

⁶⁶ Samas, nr 1945 (Alvuse *pro* Alvunse).

⁶⁷ TLA, f 191, n 2, s 1, pag. 7.

kehtinud, sest ta oli elus veel 1516. aasta oktoobris, kui ta müüs oma Pika tänava elamu (nr 29) raehärra Jurgen Badele.⁶⁸ Nagu edaspidi selgub, oli ta hiljemalt 1518. aasta märtsiks siiski manalamees.

Hans Allunse oli kaks korda abielus. Tema esimene naine oli arvatavasti kaupmees Albert Smalenberchi⁶⁹ tütar, sest Smalenberchilt oli Hans 1486. aastal saanud Pika tänava elumaja, mida ta hiljem kirjeldas kui kaasavarana talle tulnud omandit.⁷⁰ Sellest abielust sündis kaks poega, Hieronimus ja Johannes.⁷¹ Hansu teine naine oli aga koguni aadlisoost: 1495. aasta märtsis kinnitas Virumaal maavaldusi omanud mõisnik Bertold Firkes,⁷² et ta on andnud Hans Allunsele naiseks oma tütre Alheidi (Adelheid) ja kaasavarana pantinud väimehele oma Kadrina kihelkonnas asuva Kõrve (Corpes) mõisa ning talle kuuluva osa kahest külast.⁷³ Samal, 1495. aastal eraldas Hans oma poegadele Hieronimusele ja Johannesele 1000 marka ning tagas neile rõivad ja ülalpidamise: tegu, mis ilmselt oli ajendatud tema abiellumisest Alheidiga ja soovist kindlustada esimesest abielust sündinud poegade tulevik.⁷⁴

Hieronimus Allunse kohta on teada, et ta asus 1514. aastal õppima Rostocki ja 1519. aastal Kölni ülikooli.⁷⁵ Tallinna tagasi pöördunud, astus ta 1526/27. aasta jõulujootudel Suurgildi.⁷⁶ Kaupmehe elukutset ta siiski ei valinud, sest 1532. aastaks oli temast saanud hoopis Tartu rae kirjutaja (sekretär).⁷⁷ Tartu rae kirjutajana osales ta 1539. aasta veebruaris Riias evangeelse jutlustaja Andreas Knopkeni matustel.⁷⁸ Hieronimuse vend Johannes Allunse kas suri võrdlemisi noores eas või siirdus elama mujale, sest 1518. aasta märtsi algul on Hansu teisest abielust sündinud laste kõrval nimetatud nende poolvennana vaid Hieronimust.⁷⁹ Samast allikast selgub ühtlasi, et abielust Alheidiga sirgusid poeg Jurgen ja tütar Dorothea. Kuna neile olid määratud eestkostjad, võib arvata, et Hans oli selleks ajaks (st 1518. aasta märtsiks) juba surnud, ehkki lahkunuks (*selig*, 'õnnis') pole teda

⁶⁸ TLA, s Aa 35b, fol. 59r.

⁶⁹ Albert (Albrecht) Smalenberch astus Suurgildi 1477. a vastlajootudel, kodanik sai temast sama aasta 5. mail. TLA, f 191, n 2, s 1, fol. 39v; Das Revaler Bürgerbuch, 32.

⁷⁰ TLA, s Aa 35b, fol. 58r. Koos elumajaga omandas ta ka selle kõrval asuva väikese maja, mille aga müüs kolm aastat hiljem.

⁷¹ TLA, s Aa 7, fol. 63r (1495).

⁷² Virumaa vasallisuguvõsa nimi esineb allikates ka kujul Virkes, Vircks, Virx, Firks.

⁷³ Est- und Livländische Brieflade. T. 1. Bd. 1. Toim F. G. von Bunge, R. von Toll. Kluge & Ström, Reval, 1856, nr 474 (06.03.1495).

⁷⁴ TLA, s Aa 7, fol. 63r.

⁷⁵ Die Balten auf der Universität Rostock, 53 (16.05.1514, Iheronimus Alerse de Reualia); **Böthführ, H. J.** Die Livländer auf auswärtigen Universitäten in vergangenen Jahrhunderten. Erste Serie. Häcker, Riga, 1884, 13, nr 22 (1519), 53, nr 276 (1514), Böthführil perekonnanimi valesti transkribeeritud.

⁷⁶ TLA, f 191, n 2, s 15, pag. 166; n 2, s 1, fol. 61r.

⁷⁷ TLA, s Aa 35b, fol. 16r. Tartu rae kirjutajana on teda mainitud ka 1534. a. Tallinnas kuulus Hieronimusele maja Pikal tänaval, mida ta välja üüris.

⁷⁸ **Arbusow, L.** Livlands Geistlichkeit vom Ende des 12. bis ins 16. Jahrhundert. Dritter Nachtrag. Steffenhagen und Sohn, Mitau, 1914, 7; **Böthführ, H. J.** Jürgen Padel's und Caspar Padel's Tagebücher. – Rmt: Mitteilungen aus dem Gebiete der Geschichte Liv-, Est- und Kurlands. Bd. 13. Riga, 1886, 302 (perekonnanimi kujul Hallunse).

⁷⁹ TLA, s Aa 7, fol. 151r (02.03.1518).

dokumendis otsesõnu nimetatud. Laste eestkostjate seas olid emapoolseteks sugulasteks tituleeritud Jurgen ja Diderick Virkes. Väga võimalik, et tegu oli ema vendadega, st laste onudega. Kolmas eestkostja oli Gerdt Moer, emapoolsete sugulaste sõber.

Sittowi hõimlastest tasub mainida veel Tallinna vaimulikku Gerd Allunset, kes oli suure tõenäosusega Hansu vend. Leonid Arbusowi koostatud keskaegse Liivimaa vaimulike kataloogi järgi on Gerdi rae arveraamatus nimetatud 1507. aastal, kui raad maksis talle teenistuste eest Mihkli nunnakloostri Apostlite ja Niguliste kiriku Lore altaril.⁸⁰ Kuna 1508. aastal anti Lore altaril teenimise tasu Hans Allunse kätte,⁸¹ võib oletada, et Gerd oli selleks ajaks kas surnud või Tallinnast lahkunud. Ühtlasi kinnitab see sissekanne Gerdi ja Hansu sugulust. Arbusowi andmeid Gerdi tegutsemisaja kohta on aga võimalik täiendada. Aastail 1488–1495 maksis Suurgild *her* Gerd Allunsele igal jaanipäeval 2 marka.⁸² Ilmselt teenis Gerd mõnel gildi altaril (võimalik, et püha Blasiusse omal), sest sellised ametikohad täideti tavaliselt gildivendade lähisugulastega. 1504. aastal oli Gerd vikaar Tallinna toomkirikus.⁸³ 1513. aastal on teda nimetatud surnuna,⁸⁴ mis mõistagi ei välista, et ta võis surra juba aastaid varem.

Hansu tütre Dorothea ja Michel Sittowi abielu sõlmimise aeg pole kindlalt teada. Johanseni väitel toimus see 13. juulil 1518, sest sel päeval maksis Michel linnale ühe marga trahvi ja Johanseni arvates võis see seotud olla pulmadega (näiteks õllepruulimise eest pulmadeks, mida käsitöölistel polnud lubatud teha).⁸⁵ Arvestades, et Michel saabus Tallinna 1518. aasta algul ja et sobiva kaasa leidmine, läbirääkimised abielu sõlmimise asjus ning võimalik, et ka kihlumine, võtsid aega, ei saanud pulmad enne poole aasta möödumist kindlasti toimuda. Kuna aga trahvi maksmise põhjust pole trahvihärrade raamatus nimetatud, jääb selle võimalik seos pulmadega siiski küsimärgi alla.

Kahjuks pole midagi teada sellest, millal ja mis asjaoludel Michel Dorotheaga kohtus ning kas abielu sõlmimise ajendiks olid tunded või eeskätt majanduslikud ja sotsiaalsed kaalutlused. Täheudas ju kaupmehe tütreaga abiellumine Micheli jaoks teatavat sotsiaalset tõusu, sest ta kosis naise kõrgemast seisusest, kui ta ise oli. Miks Allunsende perekond otsustas Dorothea käsitöölisele anda, selle üle saab vaid spekuloida. Sittowi kasuks võis rääkida tema tuntus ja renomee maailma näinud mehena ning mõistagi ka eeldatav jõukus, sest kohtuvõit kasuisa üle tagas talle varanduse kahe maja näol.⁸⁶ Mida Dorotheale kaasavaraks anti, on teadmata, kinnisvara selleks igatahes ei olnud.

⁸⁰ **Arbusow, L.** Livlands Geistlichkeit, Dritter Nachtrag, 7; TLA, s Ad 32, fol. 5r (30.10.1507), fol. 6v (18.12.1507).

⁸¹ TLA, s Ad 32, fol. 13v (04.11.1508).

⁸² TLA, f 191, n 2, s 16, pag. 133, 136, 137, 140.

⁸³ TLA, s Aa 7, fol. 81r.

⁸⁴ Samas, fol. 104r.

⁸⁵ **Johansen, P.** Meister Michel Sittow, 30. Trahvi kohta vt TLA, s Aa 4a, fol. 101r.

⁸⁶ Rataskaevu tänava majad kirjutati Sittowi nimele küll alles 1518. a novembris, reedel pärast kõikide pühakute päeva. TLA, s Aa 35b, fol. 289r. Varasemast ajast (1508) kuulus talle aed väljaspool Harju väravat.

Kas Hans Allunse oli 1518. aasta alguskuudel veel elus ja jõudis oma tulevase väimehega tutvuda, on kahtlane, oma ainsa tütre pulmades ajaks pidi ta igatahes manalamees olema. Mõistagi võis Michel olla Hansuga tutvunud oma eelmise Tallinna-perioodi ajal, ajavahemikul 1506–1514. Teadmata on ka, kes pruudi poolt abielu korraldas, kas Virkesid kui Dorothea eestkostjad (vt eespool) või hoopis vend või poolvend. Üldiselt oli eestkostjatel selles asjas suurem sõnaõigus kui vendadel, ent erinevalt viimastest ei elanud mõisnikest Virkesid teadaolevalt Tallinnas, mistõttu kosjasobitamine võis siiski langeda (pool)vendade, arvatavasti Hieronimuse kui vanima õlule.

Juhul kui Dorothea ja mitte Jurgen oli Hans Allunse ning Alheidi esimene laps, sai ta olla sündinud kõige varem 1495. aasta lõpul ja oli seega Micheliga abielludes mitte vanem kui 22-aastane. Kui aga esmasündinu oli Jurgen, oli Dorothea mehele minnes veelgi noorem. Seega oli Micheli ja Dorothea vanusevahe üle 20 aasta, võimalik, et koguni 25 aastat, ent sellised ealises mõttes ebavõrdsed abielud olid hiliskeskajal küllalt sagedaseks nähtuseks.

Micheli ja Dorothea abielu kestis meistri surmani 1525. aasta detsembris. Abielust sündis teadaolevalt vaid üks laps, poeg, keda on allikates mainitud seoses Dorothea järgmiste abieludega, õigemini Sittowi majade liikumisega tema uute abikaasade kätte. Johanseni väitel suri poeg Michel 1529. aastal, seega umbes 10-aastasena.⁸⁷ See ei vasta siiski tõeale, sest Sittowi poega on linna kinnistusraamatus nimetatud veel 1536. aasta oktoobris.⁸⁸ Pärast seda puuduvad tema kohta andmed.

TELLIJAD JA KOLLEEGID

Sittowi sotsiaalseid sidemeid käsitledes on oluline nimetada ka isikuid ja institutsioone, kes talle tema Tallinna-perioodidel tööd andsid ehk temalt maalimis- ning nikerdustöid tellisid, samuti teisi meistreid, kellega koos ta tellimuste kallal töötas.

Michel jõudis pärast enam kui paarikümneaastast kodunt eemal viibimist 1506. aasta mais või juunis Tallinna tagasi, otseseks põhjuseks päranditüli kasu-isaga. Sama aasta jõulude ajal sai temast Kanuti gildi liige.⁸⁹ Ühtlasi tähendas see, et Michelit peeti kodulinnas täieõiguslikuks meistriks, kel oli õigus oma töökoda pidada, palgata selle ja õpipoistele koolitust anda. Tallinna jäi Sittow tookord ligi kaheksaks aastaks, kuni 1514. aasta hiliskevadeni.

Ajavahemikust 1506–1514 on tema erialase tegevuse kohta üllatavalt vähe andmeid, kõigest paar sissekannet linnaraamatutes. Lisaks tegutses Tallinnas samal

⁸⁷ Johansen, P. Meister Michel Sittow, 6, 33.

⁸⁸ TLA, s Aa 35b, fol. 289v. Rataskaevu tänava majalt oli 500 marka määratud Michel Sittowi poja kasuks.

⁸⁹ TLA, f 190, n 1, s 60, fol. 70v (Mychel Suttouwe). Vt lähemalt Mänd, A. Michel Sittow and Reval, 7.

ajal veel teinegi Michel *meler*, kes on allikates jälgitav aastail 1488–1518,⁹⁰ mistõttu pole alati selge, kumba meistrit on silmas peetud. Nii maksis raad 1509. aasta mais Michel *meler*'ile nelja võre värvimise eest kantseleis.⁹¹ Sama aasta augustis maksis raad aga mõlemale meistrile suurtükkide värvimise eest, nimetades Sittowit perekonnanimega ja teist maalijat vanaks Micheliks.⁹² Kuna Sittowit ongi Tallinna allikates enamasti perekonnanimega nimetatud ja vaid suhteliselt harva Michel *meler*'iks või meister Micheliks, võib oletada, et ka kantselei võresid värvis „vana“ Michel.

Võib arvata, et suurtükkide või käsitulirelvade värvimine ei olnud endise õuekunstniku ja hiilgava portretisti jaoks kaugeltki unistuste tellimus, ent see näitab, et Tallinna oludes ning sealse kunstituru piiratuse tingimustes tuli Sittowil leiva teenimiseks vastu võtta igasuguseid töid.

Siiski sai ta sel perioodil vähemalt ühe suurema tellimuse, mis ta kvalifikatsioonile paremini vastas. Nimelt saatis Tallinna raad 1515. aasta augustis Raasepori foogtile kirja, millest selgub, et Michel oli Siuntio kirikule valmistanud mõned kujud või pildid⁹³ (*etlike bilde*), mis kaunistasid kiriku altarit, aga mille eest oldi talle veel võlgu 20 marka ja tünder võid.⁹⁴ Tallinna raad palus foogti abi, et Siuntio kirikhärralt või koguduse inimestelt (ilmselt kiriku eestseisjatelt) kokkulepitud tasu kätte saada. Tõsi küll, ei saa olla sajaprotsendiliselt kindel, et kujude autoriks oli just Sittow, sest dokumendis on viidatud kunstnikule kui Michel *meler*'ile ja seega võis tegu olla ka Sittowi nimekaimuga. Ent asjaolu, et Micheli vanaisa Olef oli Raaseporist pärit, räägib selle kasuks, et mõeldud oli siiski Sittowit. Soome lõunarannikul asuvas Siuntio kihelkonnas võis Sittowi emapoolseid sugulasi veel elus olla ja tellimuse taga võisidki olla sugulussidemed. See, et võlaküsimusega tegeles Tallinna raad ja mitte meister ise, pole üllatav, sest linnakodanikke puudutavad õiguslikud nõudmised esitatigi keskajal reeglina rae kaudu. Pealegi oli Michel 1514. aasta hiliskevadel (tõenäoliselt mais) Tallinnast lahkunud, et seilata Taani kuninga Christian II juurde.⁹⁵ Markus Hiekkänen on oletanud, et Siuntio

⁹⁰ Kangroopool, R., Lumiste, M. Tallinna maalijad ja puunikerdajad, 167–168, nr 29.

⁹¹ TLA, s Ad 32, fol. 17r: *Item betalt Michel meler vor 4 gaddere vp der schriuerie to malende – 4 mr.* Vt ka Johansen, P. Meister Michel Sittow, 22.

⁹² TLA, s Ad 32, fol. 18r: *Betalt Michel Sittow vor bussen to malende, der in al 9, 16 mr,* fol. 18v: *It. deme olde Michel melere vor 35 stenbußen to malende 18 mr.*

⁹³ Enamasti tähistati sõnaga *bild* kuju (skulptuuri), ent 16. sajandist alates võidi selle all mõista ka maalitud pilti. Enamasti tähistati viimast siiski sõnaga *tafel*, millel oli ka teisi tähendusi, sh nikerdatud ja/või maalitud altariretaabel. Vt Köbler, K. *Mittelniederdeutsches Wörterbuch*. 3. Auflage, 2014. <http://www.koeblergerhard.de/mndwbhin.html>; Grimm, J., Grimm, W. *Deutsches Wörterbuch*. http://woerterbuchnetz.de/cgi-bin/WBNetz/wbgui_py?sigle=DWB; Ehasalu, P. *Rootsiaegne maalikunst Tallinnas 1561–1710. Produktsioon ja retseptioon*. Eesti Kunstiakadeemia, Tallinn, 2007, 213–214.

⁹⁴ TLA, s Aa 14, pag. 49 (30.08.1515); Finlands medeltidsurkunder, nr 6703. <http://df.narc.fi/document/6703>; Johansen, P. Meister Michel Sittow, 23.

⁹⁵ 1. juunil 1514 teatas Helsingøri tolliametnik Taani kuningale Christian II-le, et saadab tema juurde meister Micheli (Mechil), keda kuningas juba ootas (Weniger, M. Sittow, Morros, Juan de Flandes. *Drei Maler aus dem Norden am Hof Isabellas von Kastilien*. Ludwig, Kiel, 2011, 44).

Peetri kirikusse telliti Sittowilt terve retaabel,⁹⁶ ent sellisel juhul oleks raad oma pöördumises kasutanud sõna *tafel*, mitte aga kirjutatud „mõnedest kujudest“.

Sittowi sellesse Tallinna-perioodi jääb ka erialase tsunfti loomine või vähemalt selle vanima säilinud põhikirja kinnitamine. 1513. aastal kinnitas raad maalijate, klaasseppade, puunikerdajate ja tislerite skraa.⁹⁷ Seega oli tegemist nelja lähedast eriala koondava liittsunftiga. Kes sel ajal tsunfti oldermanniks valiti, on teadmata, nagu ka see, kas Sittowil oli skraa väljatöötamisega mingi seos.

Tunduvalt rohkem andmeid Sittowi tegevusest kunstnikuna pärineb tema viimastest Tallinna-perioodist, st aastaist 1518–1525. Selle ajavahemiku jooksul oli tema kohalike „tööandjate“ ring laiem kui eelmisel korral: Niguliste ja Oleviste kirik, Kanuti gild ning Suurgild.⁹⁸ Sittowilt tellitud teosed olid väga erinevad nii tehnilises mõttes (maalimine, nikerdamine, kuldamine) kui ka mastaapsuselt ja keerukuselt. Lihtsamat sorti tööde hulka kuulus Kanuti gildi viilule paigaldatud „ketta“ värvimine 1520. aastal, mis tõenäoliselt kujutas endast ümarat plaati linna või gildi vapiga.⁹⁹ Lisaks Sittowile töötas fassaadi kaunistamise kallal ka maalija Reynolt, kellele gild maksis Knudi värvimise eest.¹⁰⁰ See käib suure tõenäosusega 1516. aastast pärineva ja praeguseni säilinud kivireljeefi kohta, mis kujutab kuningas Knudi ning asus gildimaja portaali kohal.¹⁰¹ Gildi oldermann oli sel ajal Hans Frome, ent Sittow oli tema kaasistuja, kuuludes seega samuti gildi juhatusse, mistõttu võis ta sel juhtumil olla n-ö iseendale tööandjaks.

Sittowile usaldatud keerukamate tööde hulka kuulub kindlasti 1518. aastal Niguliste mehaanilise numbrilauaga (astronoomilise?) kella jaoks kujude nikerdamine, värvimine ja kuldamine.¹⁰² Selle tellimuse kallal töötas ka „vana“ meister Michel, töid juhatas ja kellamehhanismi eest vastutas Nürnbergist kutsutud meister Blasius. Pole välistatud, et oma tsunftivenna lese soovil maalis Sittow ajavahemikul 1519–1522 Piritä kloostri „Püha Gregoriuse missat“ kujutanud pildi.¹⁰³

⁹⁶ **Hiekkänen, M.** Suomen keskiajan kivikirkot. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2007, 479.

⁹⁷ TLA, s Ac 5, fol. 5r–11v.

⁹⁸ **Johansen, P.** Meister Michel Sittow, 30–32; **Mänd, A.** Michel Sittow and Reval, 10; **Mänd, A., Leimus, I.** Sisustus ja vallasvara. – Rmt: Tallinna Suurgild ja gildimaja. Eesti Ajaloomuuseum, Tallinn, 2011, 346.

⁹⁹ TLA, f 190, n 1, s 60, fol. 90r: *noch geuen Mychel Syttowe vor de scyue to vor mallen in den geuel 16 mr*; **Johansen, P.** Meister Michel Sittow, 31.

¹⁰⁰ TLA, f 190, n 1, s 60, fol. 90r: *noch Reynolt geuen vor den Knut tho vor mallen 2 mr*. Pole selge, kas mõeldud on Reynolt Fettekoperit või üht teist Reynolti-nimelist maalijat, vt nende kohta: **Kangroopool, R., Lumiste, M.** Tallinna maalijad ja puunikerdajad, 169–170, nr 39, 41.

¹⁰¹ Kuulub Eesti Kunstimuuseumi skulptuurikogusse. Vt **Mänd, A.** The cult and visual representation of Scandinavian saints in Medieval Livonia. – Rmt: Saints and Sainthood around the Baltic Sea: Identity, Literacy, and Communication in the Middle Ages. Toim C. S. Jensen et al. Western Michigan University, Kalamazoo, 2018, 122–123.

¹⁰² TLA, f 31, n 1, s 216, fol. 245v (186v): *It. betalt mester Michel Sittow vor 2 bilde to snidende vnd to vor malende vnd de mane to vor gulden geuen – 11 mr. /.../ It. mester Michel Sittow be talt vor dat bilde to snidende vnd to vor malende dat de tungen vt staket her vor be talt – 6 mr*; **Johansen, P.** Meister Michel Sittow, 30–31. Vt lähemalt **Mänd, A.** Kirikukellad keskaegses Tallinnas. – Tuna, 2016, 3, 53.

¹⁰³ **Mänd, A.** Michel Sittow and Reval, 10.

Tema suuremate ettevõtmiste hulka tuleb kahtlemata liigitada ka retaabli (*tafel*) valmistamine Tartu kullasseppade tsunftile, mille eest tsunft võlgnes talle 1520. aasta juuni seisuga 50 marka.¹⁰⁴ Seda tellimust võis vahendada Micheli vaimulikust tädi-poeg Jacob van dem Berge, kes vähemalt 1513. aastast alates teenis Tartus.¹⁰⁵

Niguliste ja Oleviste kiriku tellimuste praktilise küljega tegelesid kirikute eestseisjad, kelleks olid tavaliselt kaks kaupmeest, kellest vähemalt üks oli raehärra. Nigulistest tuli Sittowil ilmselt kõige rohkem kokku puutuda väga pikka aega (1488–1520) eestseisjaametit pidanud Hans Rotgersiga, kes vähemalt 1492. aastast alates kuulus ka raadi.¹⁰⁶ Just tema käega on tehtud sissekanded Sittowile maksitava tasu kohta. Rotgersi paarimeheks oli aastail 1506–1516 raehärra Heise Patiner ja aastail 1516–1526 Hinrick Busch,¹⁰⁷ nii et tõenäoliselt puutus Sittow kokku ka nendega.

Oleviste kirik maksis Sittowile 1523. aastal Maarja kabeli jaoks valmistatud ja kullatud 12 roosi eest, mis arvatavasti kinnitati võlvi päiskividele, ning kabeli haritorni tippu kaunistavate risti, kuke ja (tuulelipu) varda kuldamise eest.¹⁰⁸ Võrdlemisi kõrge tasu viitab tööde keerukusele. Oleviste eestseisjad sel ajal olid kaupmehed Evert Hessels ja Johan Selhorst,¹⁰⁹ Sittowit puudutav sissekanne on tehtud Selhorsti käega.

Teadaolevalt viimane Micheli töötasu on Suurgildi arveraamatusse kirja pandud 1525. aasta mihklipäeval (29. september), kui oldermann Bertold Bomhower maksis talle 12 marka mõne kuju või pildi eest, mis olid tellitud eelmise oldermanni Johan Selhorsti (ametis 1521–1524) ja Hinrick Stumme poolt.¹¹⁰ Oldermann Selhorstiga, kellest vahepeal oli saanud raehärra, puutus Michel mäletatavasti kokku ka seoses Oleviste Maarja kabeli tellimusega. Hinrick Stumme, kes alates

¹⁰⁴ TLA, s Aa 15, fol. 21v: *Ersame Michel Meler... syn arbeyth vnnd vordenst loen eyner gemakeden tafelen wegen van der Stadt Darpthe Golthsmede ampthe schuldich vnnd plichtich, nemlick voflich marck*. Tegu on ühtlasi vanima allikaga, mis tõendab kullasseppade tsunfti olemasolu keskaegses Tartus.

¹⁰⁵ TLA, s BN 1, J. Luban (1513): *It. her Jacobo Berch to Darpt geue ick 1 rock*. Vt ka **Johansen, P.** Meister Michel Sittow, 6, 31.

¹⁰⁶ **Kala, T.** Tallinna linnaelu kajastumine raehärra Hans Rotgersi märkmetes. – Rmt: Ajalookirjutaja aeg / Aetas Historicorum. Koost P. Lotman. Eesti Rahvusraamatukogu, Tallinn, 2008, 23–25. Rotgers tegi testamendi 04.09.1520 ja suri kas samal aastal või 1521. a alguskuudel, sest gildis mälestati teda 14 päeva pärast ülestõusmispühi. TLA, f 191, n 2, s 1, fol. 59r.

¹⁰⁷ **Kuujo, E. O.** Die rechtliche und wirtschaftliche Stellung der Pfarrkirchen in Alt-Livland. Suomalainen Tiedeakatemia, Helsinki, 1953, 189; **Kala, T.** Tallinna linnaelu kajastumine, 25.

¹⁰⁸ TLA, s Aa 245, fol. 41v: *It. gegeuen vor de rosen to snyden de 12 de vnder dem welte steit 30 mr. Anno 23 gegeuen mester Mychel vor de 12 rosen to bereden vnd to vorgulden vnd vor it kruse op der kappellen henen vnd stangen to vorguldende is 48 mr*; **Johansen, P.** Meister Michel Sittow, 32.

¹⁰⁹ **Kuujo, E. O.** Die rechtliche und wirtschaftliche Stellung der Pfarrkirchen, 187; **Mänd, A.** Church art, commemoration of the dead and the saints' cult: constructing individual and corporate memoria in late medieval Tallinn. – Acta Historica Tallinnensia, 2011, 16, 15, viide 55.

¹¹⁰ TLA, f 191, n 2, s 16, pag. 209: *messter Mychegell... gegewen for ettyck bylde dat her Johan Selhorst als he olderman was myt her Hynryck Stumme bosturt hedden*; **Mänd, A., Leimus, I.** Sisustus ja vallasvara, 346.

1521. aastast pidas samuti raehärrametit, tegutses aastail 1516–1524 mustpeade altarieestseisjana dominiiklaste Katariina kirikus.¹¹¹ Kuna Suurgild toetas kuni 1524. aasta reformatsioonisündmusteni regulaarselt sealset mustpeade kabelit ja selles paiknevaid altareid, võisid Michelilt tellitud pühakujud või -pildid olla algselt samuti sinna kabelisse mõeldud. Ent kuna teoste valmimine langes 1525. aastasse, kui konvent oli laiali saadetud ja mustpead oma varad sealt ära toonud, pandi need tõenäoliselt üles gildimajas, võimalik, et peosaalis. Suurgildi arveraamatust ei selgu paraku, mitmest kujust või pildist käis jutt ja mida neil kujutati.

Nagu allikatest nähtub, oli Sittowile osaks langenud tellimuste hulgas nii selliseid, mille kallal ta töötas teadaolevalt üksi, kui ka kollektiivseid ettevõtmisi, kus ta tegi koostööd teiste maalijate, nikerdajate või muude erialade esindajatega. Kindlasti puutus ta tsunftis ja Kanuti gildis kokku enamiku temaga ühel ajal tegutsenud käsitöömeistritega, eriti maalijate ning puunikerdajatega, keda aga pole põhjust siinkohal üles lugema hakata.¹¹² Nagu kõigil meistritel, nii pidi ka Michelil olema Tallinnas õpilasi, ent kindlalt on neid teada vaid üks, maalija nimega Borchart, kes aga jättis oma õpetaja ja siirdus Saare-Lääne piiskopi Johannes Kieveli teenistusse.¹¹³ Kas selle põhjuseks oli vastuolu oma õpetajaga või lootus paremale teenistusele renessanssvürstist piiskopi õukonnas, jääb teadmata.

Omaette küsimus, millel siin pole võimalik pikemalt peatuda, on, kas Sittow tegeles oma Tallinna-perioodidel ka (pooleli jäänud) tellimustega Euroopa õukondade heaks. Oli ju tema lahkumine 1514. aastal vähemalt osaliselt seotud Taani kuninga Christian II portree maalimisega.¹¹⁴ Enamik Michelile atribueeritud maalidest pole dateeritud ja kunstiajaloolased on nii mõnegi teose paigutanud stiililistel kaalutlustel nendesse aastatesse, kui Michel viibis Tallinnas.¹¹⁵ Vastamata jääb seegi küsimus, kas õukondades suurepärase portretistina silma paistnud Sittow maalis ka mõnest mõjukast tallinlasest või liivimaalasest portree. Ükski kirjalik allikas sellele ei osuta ja ka mõiste portreemaalija (*conterfeiter*) ilmub siinsetesse allikatesse senise maalija (*meler*) kõrvale alles 1540. aastatest alates.¹¹⁶ Teoreetiliselt oleks tal kas või Tallinna raehärrade, piiskopi või ordumeister Plettenbergi näol olnud eneseteadlikku ja maksujõulist tellijaskonda küll.¹¹⁷

¹¹¹ **Mänd, A.** Suurgildi ajalugu kuni Liivi sõjani. – Rmt: Tallinna Suurgild ja gildimaja, 23 (tabel 3), 84 (tabel 6).

¹¹² Temaga samal ajal tegutsenud meistrite kohta vt **Kangroop, R., Lumiste, M.** Tallinna maalijad ja puunikerdajad, 165–170.

¹¹³ Samas, 169, nr 38; **Johansen, P.** Meister Michel Sittow, 23–24, 26.

¹¹⁴ **Hand, J. O. jt.** Michel Sittow, kataloog nr 11.

¹¹⁵ Samas, kataloog nr 14–16, 20.

¹¹⁶ Portreed tallinlase kodus on esmakordselt nimetatud 1549. a (**Ehasalu, P.** Rootsiaegne maalikunst Tallinnas, 217). Portretistiks on maalijate seas esimesena nimetatud Casper Strussi 1540. a (**Mänd, A.** Pidustused keskaegse Liivimaa linnades 1350–1550. Eesti Keele Sihtasutus, Tallinn, 2004, 153); **Kangroop, R.** Tallinna maalijad ja puunikerdajad 1530–ca 1640. – Kunstiteaduslikke Uurimusi, 1994, 7, 119, nr 8.

¹¹⁷ Plettenbergi oli Michel näinud (ja võimalik, et temaga rae korraldatud pidusöögil ka kohtunud) 1525. a märtsis, kui too linnalt truudusvannet võtma tuli (Das Revaler Bürgerbuch, 47). Samuti võis Michel teda näha 1513. a septembris. Plettenbergi Tallinna külastuste kohta vt **Mänd, A.** Pidustused keskaegse Liivimaa linnades, ptk 6 ja 287, tabel 8.

KARJÄÄR KANUTI GILDIS

Nagu juba mainitud, astus Sittow 1506. aasta jõulude ajal Kanuti gildi liikmeks. Erinevalt oma isast Clawesist, keda nimetati gildi arveraamatus eranditult liignimega maalija (*meler*), on Michelit seal alati perekonnanimega nimetatud. Ühest küljest oli 16. sajandil perekonnanime kasutamine käsitöölise puhul järjest enam levimas. Teiseks põhjuseks võis olla ka asjaolu, et Sittowiga samal ajal tegutses, nagu eespool osutatud, veel teinegi maalija Michel.

1506/07. aasta jõulujuutudest võttis osa 52 gildivenda, koos Micheliga võeti vastu veel 12 uut liiget.¹¹⁸ Aasta varem oli juutudele kogunenud vaid 42 meest, sest meisterkond oli vähenenud 1497/98. ja 1503. aastal linnas möllanud epideemia tagajärjel.¹¹⁹ Micheli vastuvõtmise ajal oli gildi oldermann kullassepp Hans Ryssenberch noorem, Sittowite perekonnasõbra poeg.

Paraku ei võimalda allikate iseloom kindlaks teha, kellega gildivendadest olid Michelil lähemad suhted, ülevaate saab anda vaid sellest, kellega koos ta mõnd ametit pidas. Nagu kõigil noorliikmetel (olenemata nende tegelikust vanusest), nii tuli ka Michelil täita šafferi ehk juutude korraldaja ülesannet. See langes talle osaks 1510/11. aasta jõulujuutul, kus tema paarimeheks oli Jurgen Mekels.¹²⁰ Neil tuli lasta juutudeks piisavalt õlut pruulida, hoolitseda selle eest, et gildimaja oleks kätetud ja valgustatud, maksta pillimeestele ning teha kõike muud vajalikku.

Gildiraamatus leidub siiski ka üks erandlikuma iseloomuga sissekanne. Nimelt lahendati 1511. aasta vastlajuutude ajal suurt tüli (*twyst*) kullassepp Hans Holtappeli, Michel Sittowi ja kullassepp Hans Wyttenborghi vahel.¹²¹ Tüli põhjus allikast küll ei selgu, ent oldermann keelas meestel ühe laevanaela vaha ähvardusel ja au nimel edaspidi nii gildis kui ka väljaspool seda üksteisele etteheiteid teha. Kuna tüliküsimusi on gildiraamatus nimetatud äärmiselt harva, võib arvata, et tegu oli tõsisemat sorti lahkheliga.

Rohkem andmeid Micheli tegemiste kohta Kanuti gildis pärineb tema viimastest Tallinna-perioodist, sest just sel ajal jõudis ta gildis juhtivatele ametikohtadele. 1520. aasta vastlajuutude ajal tegutses ta oldermann Hans Frome kaasistujana, paariliseks Peter Surlender.¹²² Samade juutude lõpul valiti uueks oldermanniks Hans Wiltfanck (ametilt pagar), ka temale tuli Michelil n-ö paremaks käeks olla. Kaasistuja ametikohale jäi Michel 1521. aasta vastlajuutudeni.¹²³ Kaks aastat hiljem sai temast endast gildi juht: ta valiti oldermanniks 1523. aasta vastlajuutude lõpul, tema kaasistujateks olid sel ajal Hinrick Deyters ja Hans Becker.¹²⁴ Hans oli

¹¹⁸ TLA, f 190, n 1, s 60, fol. 70v.

¹¹⁹ Liikmeskonna kõikumise kohta vt **Mänd, A.** Tallinna Kanuti gild, 138–139.

¹²⁰ TLA, f 190, n 1, s 60, fol. 76v (Michel Suttow).

¹²¹ Samas, fol. 77v. Vt kullasseppade kohta **Friedenthal, A.** Die Goldschmiede Revals, 66–68, nr 78, 82.

¹²² TLA, f 190, n 1, s 60, fol. 90r. Pole välistatud, et Sittow sai kaasistujaks juba jõulude ajal, ent 1519/20. a jõulujuutude kohta sissekanne puudub.

¹²³ Samas, fol. 91r.

¹²⁴ Samas, fol. 93r (Mychel Syttow).

elukutselt puunikerdaja, seega mitmes mõttes Micheli ametivend.¹²⁵ Nagu tavaks, andis eelmine oldermann Wiltfanck Michelile üle kassasse kogunenud sularaha, gildile kuuluvad hõbeesemed (2 peekrit, ketiga hõbelinnu ja ammu), samuti gildi pitsati ja pruulimispanni. Kanuti gildi oldermanni ametikoht oli kõige kõrgem sotsiaalne positsioon, kuhu üks käsitööline võis Tallinnas välja jõuda. Seega jõudis Michel 1523. aastal oma ühiskondliku karjääri tippu. Viimast korda täitis ta oldermanni kohust 1525. aasta vastlajootudel, tema kaasistujateks olid Hans Becker ja Klaus *scriuer* (kirjutaja). Gildi oldermanni ametiaeg kestis traditsiooniliselt kolm aastat, seega oleks Michelil tulnud ametis olla 1526. aasta vastlateni, ent seda takistas tema surm 1525. aasta detsembris. 1525/26. aasta jõulujuotudest alates täitis oldermanni kohuseid kullassepp Meinart Dreus.¹²⁶

Kanuti gildi oldermannina tuli Michelil juhtida mitte üksnes gildi, vaid käia tihedalt läbi ka Suurgildi ja Olavi gildi liidritega. Tähtsamaid linnaelu puudutavaid otsuseid tuli rael üldiselt vastu võtta kolme gildi nõusolekul, seega oli Michelil gildi oldermannina linna toimimises kaalukas roll. Suurgildi eesotsas jõudsid Sittowi ajal olla kaks oldermanni: Johan Selhorst (1521–1524) ja Bertold Bomhower (1524–1527).¹²⁷ Olavi gildi oldermannide kohta on andmed lünklikud, ent 1524. aastal oli selleks lihunik (*knokenhower*) Valentin.¹²⁸

Micheli ametiaega langes reformatsiooni jõudmine Tallinna, seetõttu tuli tal tegelda ka reformatsiooniaegsete pingete ja kirikuelu puudutavate ümberkorraldustega. 28. mail 1524, kui rae saadikud ja kogukonna esindajad, sealhulgas kolme gildi oldermannid, dominiiklaste konventi tungisid, et vendadele oma nõudmised esitada, oli Michel nende hulgas.¹²⁹ 1524. aasta septembris toimusid pühakodades pildirüüsted, ametisse valiti evangeelne ülempastor, kogudusekirikute juurde loodi ühislaekad ja raad andis välja mitmeid linnaelu puudutavaid määrusi.¹³⁰ Seega langesid Sittowi ametiaega suured usulised ja sotsiaalsed ümberkorraldused. Oldermannina tuli tal läbi viia otsustavaid muudatusi ka gildi enda usuelus, eelkõige lõpetati püha Kanuti missa pidamine mõlemal gildialtaril (st Nigulistes ja Olevistes) ning hingepalvete tellimine.¹³¹ Kuidas Michel neid sündmusi ja usuelulisi muutusi isiklikus plaanis läbi elas, selle kohta allikad paraku vaikivad. Oli ta ju oldermanniks saades juba eakas mees (54), keda oli üles kasvatatud katoliiklasena, kes oli teeninud mitme katoliikliku valitseja – Kastiilia Isabeli, Burgundia Philipp Ilusa ja Austria Margarete – õukonnas ning kelle loomingust moodustasid suure osa katoliiklikud pühapildid. Nagu selgub ühest 1527. aasta märkusest, oli Sittow maksnud Püha Barbara kabeli preestritele igal aastal 6 marka.¹³² Võimalik,

¹²⁵ Vt tema kohta **Kangroop, R., Lumiste, M.** Tallinna maalijad ja puunikerdajad, 169, nr 35.

¹²⁶ **Mänd, A.** Tallinna Kanuti gild, 140, 142–143.

¹²⁷ **Nottbeck, E. von.** Die alten Schragen der Grossen Gilde, 119.

¹²⁸ TLA, s Bk 3, fol. 65r.

¹²⁹ **Kala, T.** Jutlustajad ja hingede päästjad, 346.

¹³⁰ **Kala, T.** Kirikuelu ümberkorraldamine Tallinnas 1520. aastatel ning selle majanduslikud ja sotsiaalsed tagamaad. – Tuna, 2007, 3, 17–18.

¹³¹ **Mänd, A.** Tallinna Kanuti gild, 136.

¹³² TLA, s Aa 15a, fol. 26r: *mester Michel Sytkow plach den prestern to S Barbaren to geuen all iar – 6 mrk, is 4 iar vordaget.*

et ta oli kabelis asutanud vikaaria või toetas teenistust mõnel sealsel altaril. Reformatsiooni ajal pöörati seega kogu ta maailm piltlikult öeldes pea peale. Pole välistatud, et just 1524. ja 1525. aasta pingelistel sündmustel oli oma osa selles, et Micheli elutee viiekümnendate eluaastate keskel katkes.

SITTOWI SURM

Sittow suri 1525. aasta lõpul, ajavahemikul 20.–31. detsembrini.¹³³ Võimalik, et ta oli lahkunud või vähemalt raskelt haige juba gildi jõulujuotude alguseks, sest ta oli asendatud uue oldermanniga. Sittowi surma põhjus ei selgu ühestki allikast, ent visalt püsib arvamus, et ta suri katku.¹³⁴ 16. sajandi esimesel poolel tabasid epideemiad Tallinna küll üsna tihedalt (1503, 1512, 1516, 1520/21, 1532, 1546, 1549/50),¹³⁵ ent 1525. aasta lõpul polnud linnas teadaolevalt katku ega ühegi teise nakkushaiguse puhangut.

Micheli testamenti, kui see üldse eksisteeriski, pole säilinud. Seetõttu pole ka teada, millise pühakoja oli ta oma viimseks puhkepaigaks valinud. Kuna ta elas Niguliste kiriku lähedal ja see oli tõenäoliselt tema kogudusekirikuks, maeti ta ilmselt sinna. Hiliskeskajal tallinlaste hulgas populaarseks matusepaigaks olnud dominiiklaste kirik oli reformatsioonisündmuste tagajärjel selle positsiooni mineetanud, pealegi oli konvent 1525. aasta jaanuaris laiali saadetud. Kirjanduses esinev väide, et Sittow maeti Püha Vaimu seegi kalmistule,¹³⁶ pole millegagi põhjendatud, sest sealne kalmistu oli mõeldud esmajoones seegi haigetele. Niguliste kasuks räägib seegi, et sinna olid suure tõenäosusega maetud Micheli vanemad: Margareta testamendi kohaselt sai Niguliste teiste kirikutega võrreldes oluliselt suurema annetuse, mis sisaldas kaht mälestusteenistust kapitaliga 200 marka ja hõbedat armulauakarika jaoks.¹³⁷ Nigulistesse oli Clawes lasknud 1472. aastal matta ka oma äia, Micheli vanaisa Olef Molneri,¹³⁸ kuigi tolle elukoht (Lai 41)¹³⁹ asus otse Oleviste kiriku vastas ja võiks oletada, et ta kuulus Oleviste kihelkonda. Siiski oli ilmselt just Niguliste perekonna kogudusekirikuks.

¹³³ **Mänd, A.** Michel Sittow and Reval, 9–10.

¹³⁴ Nt **Maiste, J.** Michel Sittow – Tallinna mees. – Rmt: Eesti kunsti ajalugu, 2, 1520–1770. Toim K. Kodres. Eesti Kunstiakadeemia, Tallinn, 2005, 27; **Koppel, G.** Michel Sittow, 46.

¹³⁵ **Johansen, P., Mühlen, H. von zur.** Deutsch und Undeutsch im mittelalterlichen und frühneuzeitlichen Reval. Böhlau, Köln, 1973, 275; **Kala, T.** Tallinna linnaelu kajastumine, 36.

¹³⁶ **Maiste, J.** Michel Sittow – Tallinna mees, 27.

¹³⁷ **Mänd, A.** Naised, *memoria* ja sakraalruum hiliskeskaegsel Liivimaal. – Tuna, 2012, 3, 19–20. Margareta viimse tahte kohaselt valmistatud karika annetas Diderick van Katwick Nigulistele 1501. a.

¹³⁸ TLA, f 31, n 1, s 216, fol. 36v: *It. entfangen van Clawes meler vor sines wiues vader bigraft vnd dat lude gelt 5 mr.*

¹³⁹ Olefi maja Lai t 41 (*Susterstrate*), mida allikates on kirjeldatud „Oleviste torni taga asuvana“, läks esmalt ta pojale Olef Molner (Moller) nooremale ja siis pojapojale Hans Mollerile (Viertältestes Erbebuch der Stadt Reval (1458–1481). Toim A. Plaesterer. Käsikiri Tallinna Linnaarhiivis. Tallinn, 1936, nr 50, 112; TLA, s Aa 35b, fõl. 104r).

Ehkki Michel oli võrdlemisi kõrge sotsiaalse positsiooniga, kuulus ta siiski käsitöölise hulka, mistõttu pole kindel, kas ta viimne puhkepaik asus kiriku pörandi all või hoopis kirikuaia. Micheli tsunftivendade kohta käivad andmed näitavad, et esines mõlemaid variante. Näiteks 1519. aastal surnud maalija ja puunikerdaja Jurgen Dreger sängitati Niguliste kirikaeda,¹⁴⁰ seevastu Micheli võõrasisa Diderick ostis 1511. aastal 10 marga eest hauaplaadi kirikusse ning lasi selle paigutada Christoforuse altari ette.¹⁴¹ Johanseni oletusel, et Michel maeti linnaarsti Johannes Ballivi ja tema pere hauaplaadi alla,¹⁴² ei ole mingit alust. Esiteks, mis kõige olulisem, Sittowi ja Ballivi vahel puudus perekondlik side. Teiseks oli kogu Ballivi pere kõigest viis aastat varem katku surnud, mistõttu kiriku eestseisjad oleksid vaevalt tema hauakoha nii ruttu kellelegi teisele müünud.

Lühidalt ka Micheli lese edasisest käekäigust. 31. jaanuaril 1526 määrati Dorotheale eestseisjad: raehärra Hinrick Stumme, kullassepad Lambert (Hostkamp) ja Hans Holtappel ning lese vend Hieronimus Allunse.¹⁴³ Dorothea abiellus õige pea, juba selsamal 1526. aastal uuesti, mistõttu Johansen nimetab teda naljatlevalt lõbusaks leseks.¹⁴⁴ Dorothea uus abikaasa oli kaupmees Hinrick Warnecke,¹⁴⁵ kes abielulepingu kohaselt sai naise kaasavarana endale Sittowile kuulunud elumaja koos väikese maja ja kiviaidaga, kohustades muuhulgas hoolitsema Micheli poja eest kuni tolle täisealiseks saamiseni.¹⁴⁶ Mis sai Sittowi töökojast, sealhulgas töövahenditest ja järelejäänud (lõpetamata) teostest, on teadmata. Esialgu võidi tööriistu ja värve tema pojale hoida, ent tolle surma või välismaale siirdumise järel müüdi need arvatavasti mõnele meistri või tsunftile maha. 1529. aastaks taas lehestunud Dorothea oli 1533. aastaks abiellunud kaupmees Craft Hackestroega.¹⁴⁷ Ühtlasi selgub, et abielust Warneckega oli tal samuti sündinud laps. Dorothea jõudis abielluda veel kaks korda, esmalt kaupmees Tonnies Pothorsti ja seejärel kaupmees Thomas Wegeneriga.¹⁴⁸ Seega oli ta abielus koguni viis korda, mis on erandlik isegi hiliskeskaja kontekstis, kui noorena mehele minnes ja vanusevahe

¹⁴⁰ Mänd, A. Naised, *memoria* ja sakraalruum, 26.

¹⁴¹ TLA, f 31, n 1, s 216, fol. 101r. Eluajal endale hauakoha ja -plaadi ostmine kirikusse oli tol ajal sagedane nähtus.

¹⁴² Johansen, P. Meister Michel Sittow, 33. Johanseni arvates oli Sittow joonistanud Ballivi hauaplaadi kavandi (samal, 25–26), ent tõendeid selle kohta pole ja mõistagi ei annaks see alust kunstniku matmiseks sama hauaplaadi alla.

¹⁴³ TLA, s Aa 19, fol. 87r, nr 205. Lambertit pole siin nimetatud perekonnanimega, vaid elukutse järgi (*goltsmit*). Vt tema kohta Friedenthal, A. Die Goldschmiede Revals, 67, nr 81.

¹⁴⁴ Johansen, P. Meister Michel Sittow, 33. Johanseni väitel toimus pulm 18.06.1526, ent see ei pruugi tõele vastata. See kuupäev on küll abielulepingule eelneval lehel (TLA, s BA 3, fol. 178r), ent ei käi abielu, vaid aktsiiside kohta.

¹⁴⁵ Astus Suurgildi 1525. a vastlajootudel. TLA, f 191, n 2, s 15, pag. 149.

¹⁴⁶ Leping Dorothea eestseisjate ja Warnecke vahel. TLA, s BA 3, fol. 179r. Majad kirjutati Warnecke nimele 19.10.1527. TLA, s Aa 35b, fol. 289r.

¹⁴⁷ TLA, s Aa 35b, fol. 289v (Hackestroe suri hiljemalt 1536). Astus Suurgildi 1526/27. a jõulu-jootudel. TLA, f 191, n 2, s 15, pag. 166.

¹⁴⁸ Pothorst astus Suurgildi 1523/24. a jõulu-jootudel, Wegener 1542. a vastlajootudel. TLA, f 191, n 2, s 15, pag. 134, 360.

tõttu elasid naised tihtipeale oma abikaasadest kauem. Johansen märgib teatava kibedusega, et kindlasti unustas Dorothea Micheli õige ruttu.¹⁴⁹ Sellele võiks küll sama spekulatiivselt vastata, et oma esimest meest ja pealegi esimese lapse isa ei unusta naine mitte kunagi.

KOKKUVÕTE

Keskaja inimese elus olid olulised nii perekond ja hõimusidemed kui ka ametialased ning usulised institutsioonid. Tänu Tallinna Linnaarhiivi arvukatele ja eripalgelistele allikatele on Sittowi elu Tallinnas tunduvalt paremini dokumenteeritud kui tema aastad Madalmaades, Hispaanias ning mujal. Nii nooruki kui ka täiskasvanuna puutus ta kokku paljude eri seisusest inimestega, kes esindasid mitmesuguseid institutsioone ja kes tema käekäiku ühel või teisel viisil mõjutasid.

Sündimisel teatud sotsiaalsesse kihti oli inimese elukäigule ja elukutse valikule otsustav mõju. Käsitöölise pojast sai enamasti käsitööliline, sageli isaga sama elukutse viljeleja. Mõistagi oli erialasid, sealhulgas maalimine ja puunikerdamine, mis nõudsid vastava ande olemasolu. Michel Sittow päris oma isa kunstiaande ja tema ameti, ent sai kunstnikuna palju kaugemale areneda, seda tänu oma õpingutele Madalmaades ning õnnelikele juhistele, mis viisid ta sealt edasi mitme kroonitud pea teenistusse. Mis asjaoludel Michel paar aastat pärast isa surma just Bruggesse suundus või saadeti ja kas see oli tema enda valik, on endiselt teadmata. Madalmaade kasuks võis rääkida sealsete suurte kunstikeskuste kasvav kuulsus, ent lisaks võisid olulised olla ka perekondlikud sidemed, kas isa Clawesi või kasuisa Didericki omad. On ebatõenäoline, et umbes 15-aastane noormees ilma ühegi kokkuleppe või sidemeta kodunt nii kaugele õppima suunduks, pealegi mitte Saksa linnadesse, nagu sel ajal tavaks, vaid veelgi kaugemale läände.

Micheli karjäär mitmes õukonnas n-õ rändava renessansskunstnikuna on kahtlemata ebatavaline, ent Tallinna tagasi pöördudes elas ta võrdlemisi tavalist jõukama käsitöölise elu. Temalt telliti nii lihtsamaid maalermeistritöid kui ka keerukamaid kunstiteoseid. Ta päris isa majad, ent ei suurendanud oma kinnisvara hulka, mis osutab, et tal kas polnud selleks raha või ei pidanud ta seda oluliseks. Tema sotsiaalne karjäär sarnanes paljude teiste paremaid erialasid esindavate edasipüüdlike käsitöömeistrite omaga: astumine Kanuti gildi ja seal järk-järgult kõrgematele kohtadele tõusmine. See, et ta jõudis välja oldermanni ametipostini, viitab tema administratiivsele võimekusele ja heale juhtimisoskusele, aga ka lugupeetusele ning usaldusväärsele gildivendade silmis. Kümnekond aastat pärast Sittowi surma, 1536. aasta jõuludel, sai maalija Lambert Glandorpist erandlikult Suurgildi liige,¹⁵⁰ mis osutab, et selleks ajaks oli maalikunstnike sotsiaalne staatus hakanud varasemaga võrreldes tõusma. Euroopa õukondades teeninud Sittow, kelle oskusi ja sotsiaalset kapitali saab Glandorpi omast igas mõttes kõrgemaks pidada, jäi aga elu lõpuni Kanuti gildi liikmeks.

¹⁴⁹ Johansen, P. Meister Michel Sittow, 33.

¹⁵⁰ Mänd, A. Suurgildi ajalugu kuni Liivi sõjani, 46.

Sittowi abielusidemeid võib seevastu mõnevõrra erandlikeks pidada, sest ta abiellus oma sotsiaalsest kihist kõrgemale: kaupmehe tütrega. Tema ämm oli aga koguni aadlisoost, ehkki mitte tuntuimate suguvõsade seast. Paraku on teadmata, kuivõrd aitasid äia ja ämma päritolu ja sidemed kaasa Micheli kunstnikukarjäärile ning kas ta sai seetõttu kaupmeestelt ja nende organisatsioonidelt või Harju-Viru vasalliperekondadelt rohkem tellimusi.

Micheli suhtlusringkond Tallinnas ja ka väljaspool seda oli küllaltki lai. Tema tööandjate hulka kuulusid raad, mõlemad kogudusekirikud, Suurgild ja Kanuti gild ning Tartu kullasseppade tsunft. Võimalik, et tellijate ring oli veelgi mitmekülgsem, sest paljude institutsioonide, näiteks Olavi gildi ja toomkiriku kesk-aegsed arhiivid on hävinud. Kuivõrd olulised olid tellimuste (eriti väljastpoolt Tallinna tulnute) juures lisaks Sittowi andele ja kuulsusele ka tema perekondlikud sidemed, on allikate iseloomu tõttu raske hinnata, ent arvestades tema ema pärimist Soomest, võib oletada, et Siuntio kiriku altarikujude tellimus ei langenud Michelile osaks juhuse läbi. Oletuste tasemele jäävad paljud Sittowi elu ja karjääriga seotud küsimused: allikad võimaldavad küll välja selgitada, kellega ja millistel asjaoludel ta suhtles, ent enamasti mitte seda, mis oli nende suhete tulemus.

Kui seni on Sittowi uurijad vaadelnud teda kui maalikunstnikku ja erakordse andega indiviidi, siis siinses uurimuses on teda käsitletud hiliskeskaegse Tallinna sotsiaalses ning kultuurilises kontekstis, lisades uusi andmeid nii tema enda biograafiasse kui ka nende omasse, kellega ta lävis. Praegusaja inimesed tunnevad Sittowist vaid üht tahku – teda kui kunstnikku –, ent tema kaasaegsete jaoks oli tema roll nii perekondlikul kui ka ühiskondlikul tasandil palju laiem: poeg, vend, abikaasa, isa, väimees, kolleeg, õpetaja, sõber, naaber, eestkostja, koguduse liige, linnakodanik ja oldermann, kes juhtis gildi keerulistel aegadel.

TÄNUAVALDUS

Artikkel on valminud haridus- ja teadusministeeriumi rahastatava uurimisteema IUT18-8 raames. Artikli avaldamist rahastasid Eesti Teaduste Akadeemia ja Tallinna Ülikooli ajaloo, arheoloogia ja kunstiajaloo keskus.

SOCIAL TIES OF MICHEL SITTOW IN TALLINN

Anu MÄND

Studies on Michel Sittow (ca 1469–1525), a painter who was born and died in Tallinn (Reval), have predominantly focussed on his artistic activity. This article, however, will take a different, a socio-historical and biographical approach, and survey Michel's social ties in his home town. The article concentrates on various individuals and institutions that influenced Sittow's private and public life: his parents and relations; marriage and his wife's family; customers, that is, people

and organisations that commissioned art from him (art is understood here in a very broad sense); and finally, his career in St. Canute's guild of the artisans. It is evident that the social network of Sittow was not limited to the aforementioned people, but due to the limited scope of the article, a selection had to be made among his relatives and certain omissions were inevitable (e.g. his neighbours, activity as a witness or a guardian, and the long-lasting court case between him and his stepfather).

The analysis of social ties of Sittow enables us to ascertain who belonged to the closest circle of the painter, what kind of tasks he fulfilled in public life, and to what extent his private life and professional career can be considered typical or atypical of an artisan in late medieval Tallinn. From a wider perspective, this kind of survey broadens our knowledge of the social and cultural history of Tallinn in the last quarter of the 15th and the first quarter of the 16th century.

The first section of the article focusses on Michel's parents, in particular his father, the painter and woodcarver Clawes van der Sittow, who appeared in the written sources of Tallinn from 1454 to his death in 1482. Although he was designated in the sources as Clawes *meler* (painter), he was actually competent in several fields: he carved and gilded wooden figures and pieces of church furniture (e.g. a 'sacrament house'), decorated banners, painted and repaired glass windows, and so on. In St. Canute's guild, he fulfilled various tasks: that of a steward (1457), the warden of the guildhall (1474–76), and an assessor (1479–82).

Michel's mother Margareta, daughter of a peasant and retail trader Olef Molner (also known as Olef Andersson) from Raasepori in Finland, was Clawes's second wife. They had three sons: Michel, Clawes, and Jasper. Michel's aunts and uncles also lived in Tallinn: his father's brother Segemund, his mother's brother Olef Molner Jr., and mother's sister Barbara, wife of the blacksmith Clawes van dem Berge. As an adult, Michel was in close contact with his aunt Barbara and her three children: Aplonia (married to goldsmith Hinrick Schrame and merchant Cort Vincke), Elske (married to blacksmith Dirick Deters or Deteleff), and Jacob van dem Berge, who became a priest in Tartu.

The second section surveys Michel's wife Dorothea, daughter of the merchant Hans Allunse and the noblewoman Alheid Virkes. Michel and Dorothea married in 1518, after Michel's final return to Tallinn. There was a considerable age difference between them: Michel being nearly 50, his spouse no more than 22. The marriage possibly meant a certain rise in status for Michel. He and Dorothea had a son, who was last mentioned in the sources in 1536.

Michel's father-in-law Hans Allunse probably originated from Lübeck. He is first recorded in the Tallinn sources in 1476. His exact time of death is unknown. In March 1518, three guardians were appointed to Dorothea and her brother Jurgen; they were Jurgen and Diderick Virkes, relatives (brothers?) of their mother, and Gerdt Moer. Thus, it is likely that Hans died before his daughter's betrothal. An important role in Dorothea's and Michel's life was also played by Dorothea's eldest half-brother, Hieronimus Allunse, who had studied at the universities of Cologne and Rostock, entered the Great Guild of Tallinn in 1526, and at

the latest in 1532 became the town scribe of Tartu. Dorothea was widowed in late December 1525. She got married four more times, so having altogether five husbands. The other four were merchants, that is, from her own social rank.

The third section reviews people and institutions that employed Sittow. His circle of customers was rather wide, including the town council, two parish churches (St. Nicholas and St. Olaf), the Great Guild of the merchants, the St. Canute's guild, and the goldsmith's guild (*amt*) of Tartu. It can be assumed that the latter commission was mediated by his cousin Jacob van dem Berge. Michel was also requested to make statues for the altar of St. Peter's Church of Siuntio, situated on the south coast of Finland. Since Michel's maternal grandfather originated from that area, it is likely that family relations played a role in this commission. Among the most influential people who ordered paintings or carvings from Michel were town councillors Hans Rotgers (warden of St. Nicholas' Church), Johan Selhorst (warden of St. Olaf's Church and alderman of the Great Guild), and Hinrick Stumme (altar warden in St. Catherine's Church of the Dominicans). The most expensive commissions were polychrome figures (*bilde*) and altarpieces (*tafel*). It is not known if Sittow, who at courts of Spain, the Netherlands and Denmark was above all prized as a skilled portraitist, ever painted portraits of prominent citizens of Tallinn or other local dignitaries, such as Wolter von Plettenberg, Master of the Teutonic Order in Livonia, whom Sittow met in March 1525 (and possibly in September 1513).

As a master painter, Sittow also had apprentices in Tallinn. Only one of them is known by name – painter Borchart, who left Michel's workshop and entered the service of the Saare-Lääne Bishop Johannes IV Kievel (reigned 1515–1527).

The last section examines Michel's career in St. Canute's guild, which he entered at Christmas 1506. He acted as a steward at the Christmas drinking feast in 1510, an assessor from 1520 to 1521, and the alderman from 1523 to 1525. The office of the guild alderman was the highest social position possible for an artisan in medieval Tallinn. As the alderman, he had to participate in the politics of the town and closely cooperate with the aldermen of two other guilds – the Great Guild and St. Olaf's guild. The three aldermen represented the urban community and their consent was essential to the town council concerning several important issues. Sittow led the guild in turbulent times, when the Reformation reached Tallinn and when the iconoclastic attacks took place in September 1524. Sittow, together with other guild leaders, had to make some difficult decisions after the town government and the guilds decided to support the Evangelical faith: to re-organize the guild's religious life, to cancel the payments to the guild altars, the masses in honour of St. Knud (Canute), and the requiems for the souls of the deceased. It could not have been easy for Sittow, who was already comparatively old, in his fifties, who had been raised as a Catholic, served at the courts of several Catholic rulers, and produced religious paintings and sculptures in his entire life.

Michel died in late December 1525. His last will, if it ever existed, has not been preserved. He was most likely buried in St. Nicholas' church or churchyard, where his parents and grandfather rested.

Michel's career at European courts can undoubtedly be viewed as something extraordinary. However, in Tallinn his career as an artist and a citizen originating from the middle class, can be considered typical of a comparatively well-off craftsman. Due to the limited 'art market', he had to accept all kinds of commissions, not just specialize in panel painting as he had done in Spain and the Low Countries. In Tallinn, he acted as a painter and woodcarver, and accepted, if necessary, tasks of quite simple nature. In this sense, his professional career was similar to that of his father Clawes. The same can be said about his duties in St. Canute's guild. However, the fact that he was elected guild alderman suggests that he was considered a capable and trustworthy leader by his fellow guildsmen.

A marriage between an artisan and a merchant's daughter was less typical of the time. Michel's wife had a higher social rank than he, which most likely added social prestige to the artist. Unfortunately, the nature of the sources does not allow us to ascertain if, thanks to his marriage, Michel earned commissions for artworks from merchants of Tallinn or perhaps even from the Harju-Viru nobility, that is, from the social circle of Michel's mother-in-law. This is generally the case with the study of Michel's social ties: it is possible to find out who his relatives, colleagues, and clients were, but we know little of the nature of these relations – were they amicable or not, and what they might have brought along in a longer perspective. One thing is beyond doubt: in the eyes of his contemporaries, Michel Sittow had several other roles than simply being an excellent painter: he was also a son, brother, husband, father, son-in-law, citizen, guild brother, colleague, teacher (master), neighbour, member of the parish, citizen, and, last but not least, alderman who led the guild in turbulent years of the early Reformation.